

Sormittelua

Käsi ja sormi ovat vanhoja perintösanoja. Se onkin ymmärrettävää, sillä kädet ovat aina kuuluneet ihmisen tärkeimpiin työkaluihin. Erikoisasemassa on peukalo, joka taipuu muita sormia vasten tukevaan tartuntaotteeseen. Vanhan sanonnan mukaan ”peukalo on puoli kättä”.

Peukalon erityisyys näkyy myös sormien nimityksissä. Sillä on johtamalla muodostettu nimi, jolla on vastineita sukukieliä myöten. Johdoksen kanta on reunaa tai puolta merkitsevä sana, joka ei sellaisenaan enää esiinny suomessa.

Muiden sormien nimet ovat yhdyssanoja tai sanaliittoja, joita on muodostettu suhteuttamalla sormia toisiinsa. Etusormen nimitys vanhimmissa kirjallisissa lähteissä on *lähimäinen* tai *lähimäinen sormi* *peukalota*. *Etusormi* on tullut käyttöön 1700-luvulla, ja sekin kertoo sormen sijainnin peukalosta lukien.

Keskisormen vanhin kirjallinen nimitys on *pisin sormi*. Nykyinen *keskisormi* on mainittu vuonna 1644 monikielisessä sanakirjassa, joten se saattaa olla käänöslaina hakusanasta eli latinan ilmauksesta *digitus medius*. Samaan nimitykseen on voitu päätyä itsenäisesti, sillä *keskisormi* on sananmukaisesti keskellä.

Pikkusormen nykyinen, koosta kertova nimitys on tullut kirjakieleen 1800-luvun alkupuolella. Aiemmin on käytetty vastaavaa länsimurteista ilmausta *vähin sormi* tai sitten *sakara*-sanaan perustuvaa yhdyssanaa *sakarisormi*. Lastenloruissa ja lepertelykielessä sormea on nimitetty *pikkurilliksi* tai *pikkulilliksi*.

Nimetöntä on 1500-luvun lakitekstissä suhteutettu pikkusormeen: *lähimmäinen sakarsormia*. Westhin koodeksin vihkikaavassa kuvataan sormuksen pujottamista morsiamen sormeen: ”Sitten panepi ylkä sormuksen hänen kätteensä, ensin *lähimäiseen sormeen*, niin *pisimähän* ja sitten *sitä lähimäiseen*, ja siinä sormuksen oleman pitää.” Sormus pannaan siis ensin etusormeen, sitten keskisormeen ja lopuksi nimettömään. Agricolalla nimetön on *nimitössormi*. Ljungo Tuomaanpojan lainsuomennoksessa vuonna 1601 esiintyy nykyistä vastaava *nimitön sormi*.

Nimettömyys on eräänlainen tabu, sillä sormeen on liittynyt monia uskomuksia. Sen latinankielinen nimitys *digitus medicus* viittaa lääkintäkykyyn. Vihkisormus on jätetty nimettömään sen takia, että sormesta on uskottu johtavan suonon suoraan sydämeen. Kultainen sormus sisälsi suojaavia voimia, jotka pääsivät suonta pitkin sydämeen ja vahvistivat sormuksen kantajaa.